

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO

Adalet Programı

Hukuk Başlangıcı Dersleri

ÜNİTE VI

HUKUK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

**HUKUK
İLE İLGİLİ
TEMEL KAVRAMLAR**

HAKLARIN KAZANILMASI VE KAYBEDİLMESİ

- Hak ile kişi arasında bir bağ kurulmasına hakkın kazanılması; mevcut olan bağın ortadan kalkmasına ise hakkın kaybedilmesi denilmektedir.
- Bir hakkın doğması veya kaybedilmesi için, kişiler arasında hukukî bir ilişkinin kurulması veya ortadan kalkması gerekmektedir.
- Haklar aslen, devren veya tesisen olmak üzere üç farklı yolla kazanılabilir.
- Hakların kaybedilmesi ise ya hukukî olaylar ya hukukî işlemler ya da hukukî fiiller (eylemler) sonucunda olmaktadır.
- Hakların kazanılmasında ve kullanılmasında Medeni Kanun bütün özel hukuk alanında hatta kısmen kamu hukuku alanında geçerli olacak iki temel ilke benimsemiştir. Bu ilkeler iyiniyet ilkesi ve dürüstlük kuralı olarak adlandırılmaktadır.

HAKLARIN KAZANILMASI

- Hakkın kazanılmasında genel olarak üç yol bulunmaktadır.
- Bunlar, hakkın asıl yoldan (aslen) kazanılması, hakkın devir yoluyla (devren) kazanılması ve hakkın kurma (tesisen) yoluyla kazanılmasıdır.

Hakkın Aslen Kazanılması

- Başkasına ait olmayan bir şey üzerinde doğrudan doğruya bir hakkın kazanılmasına, hakkın aslen (asıl yoldan) kazanılması denir.
- *Örneğin, dağda avlanan bir avcının avladığı hayvan üzerindeki mülkiyeti asıl yoldan kazanılmış olur. Zira av hayvanı üzerinde daha önce hiç kimsenin bir mülkiyet hakkı yoktur.*
- *Sahipsiz taşınır malların bu yolla elde edilmesine sahiplenme (ihraz)(TMK. m. 767) denir.*
- *Taşınmaz mallara ise bu şekilde el konulmasına işgal(TMK. m. 705, 716) denir.*

Hakkın Devren Kazanılması

- **Bir kişiye ait olan bir hakkın, hukukî bir işlem veya olay neticesinde başka bir kişiye geçmesine, hakkın devir yoluyla geçmesi denir.** Burada bir kişi hakkı kaybetmekte, diğer kişi ise hakkı kazanmaktadır.
- Devir yoluyla hakkın kazanılması kapsam bakımından, “tekten geçiş” (cüzi iktisap veya cüzi intikal) ve “tümünden geçiş” (küllî iktisap veya küllî intikal) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- **Bir kişinin malvarlığından belli bir hakkın başka birisine geçmesine tekten geçiş denir.**
- Bu karşılık, **bir kişiye ait malvarlığının tümünün başka birisine geçmesine tümünden geçiş denir.** Örneğin, ölenin malvarlığının mirasçılara geçmesinde tümünden geçiş söz konusudur.
- Hakların devir yoluyla kazanılmasındaki en yaygın yol, hukukî işlemlerle hakkın kazanılmasıdır. *Örneğin, bir kimsenin sahibi olduğu bir otomobili başka birisine satması ve teslim etmesinde hukukî bir işlemle hakkın kazanılması vardır.*
- Hakların devir yoluyla kazanılmasında diğer bir yol ise hukukî olaylardır. *Bunlara örnek olarak ölüm olayı verilebilir. Zira ölüm halinde, ölenin malvarlığı hiçbir işleme gerek kalmaksızın ölenin mirasçılara geçmektedir.*

Hakkın Tesisen Kazanılması

- Bazı haklar kurma yoluyla kazanılır. Burada, hakkın devredilmesi söz konusu değildir. **Kişi sahip olduğu bir hakka dayanarak, yeni bir hak kurmakta ve onu başkasına geçirmektedir.**
- *Örneğin, bir taşınmaz üzerinde mülkiyet hakkına sahip olan kimsenin, bu hakkına dayanarak ipotek hakkı tesis etmesinde kurma yolu ile hakkın kazanılması vardır.*

HAKKIN KAYBEDİLMESİ

- Hakların kazanılmasında olduğu gibi, kaybedilmesi de farklı şekillerde olmaktadır.
- Hakların kaybedilmesi ya hukukî olaylar ya hukukî işlemler ya da hukukî eylemler neticesinde olmaktadır. .

Hakkı Sona Erdiren Hukuki Olaylar-1

- Hakkı sona erdiren başlıca olaylar; **ölüm, eşyanın yok olması, mücbir sebep, kaza ve belli bir zamanın geçmesidir.**
- Hakkı sona erdiren olaylardan en önemlisi ölümdür. Kişinin ölmesiyle kişilik de sona ereceğinden, ona bağlı olan haklar da sona ermektedir. Ancak, kişinin ölümüyle ona ait olan hakların bir kısmı mirasçılara intikal eder. Sadece, kişiye bağlı olan haklar ölümle birlikte son bulur. Örneğin, velayet, vesayet hakkı ölümle birlikte sona erer.
- Hakkın konusunu oluşturan eşyanın yok olması, doğal olarak ona bağlı olan hakkın da sona ermesine sebep olur. Örneğin, kişinin at üzerindeki mülkiyet hakkı, atın ölmesiyle son bulur. Evin ve içindeki eşyaların yanması durumunda da, ev ve eşyalar üzerindeki mülkiyet hakkı sona erer.

Hakkı Sona Erdiren Hukuki Olaylar-2

- Mücbir sebep ve beklenmeyen durumlar da hakkı sona erdiren olaylardır. Bir olayın mücbir sebep sayılabilmesi için, onun önceden tahmin edilemeyecek, hayatın normal akışına göre önüne geçilemeyecek dış etkenlerden (fırtına, sel, zelzele gibi) ileri gelmiş olması gerekir. Bir eve yıldırım düşmesi, tarlaya sel basması, fındık bahçesinde fındıkların donması durumunda mücbir sebep söz konusudur. Mücbir sebebin varlığı durumunda borç sona erer ve böylece alacaklının hakkı da ortadan kalkmış olur. Kaza veya beklenmeyen durum ise sırf borçlu bakımından söz konusu olan nisbî bir engeldir. Borçlu daha dikkatli ve tedbirli davranması sonucu kazanın önüne geçebilirse de mücbir sebebin önüne geçemez. Kaza da çoğu durumda borcun sona ermesine sebep olur.
- Belli bir zamanın geçmesi de bazı hallerde hakkın üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin velayet hakkı, çocuğun 18 yaşını doldurmasıyla sona erer. Burada zamanaşımı ile hak düşürücü süre arasında bir ayrımının yapılmasında yarar vardır. Zamanaşımı süresinin geçmesi bizzat hakkı ortadan kaldırmaz, ancak korunması için kullanılan dava açabilme imkânını ortadan kaldırır. Buna karşılık hak düşürücü sürenin geçmesi, hem hakkı hem de dava açabilme imkânını ortadan kaldırır. Örneğin, TMK. m. 606'ye göre, miras üç ay içinde reddolunabilir. Burada öngörülen süre bir hak düşürücü süredir. Üç ay geçtikten sonra mirası ret etme hakkı ortadan kalkar.

Hakkı Sona Erdiren Hukuki Fiiller

- Kişilerin hukukî fiilleri hak kazandırdığı gibi, hakkı ortadan da kaldırabilirler.
- *Örneğin, mirasçının, miras bırakanı öldürmesi durumunda miras hakkından yoksun olur. Yani, kişi öldürme fiiliyle kendi miras hakkını sona erdirmektedir.*
- *Aynı şekilde, kişinin okuduğu kitabı çöpe atması fiili mülkiyet hakkını sona erdiren bir hukukî fiildir.*

Hakkı Sona Erdiren Hukuki İşlemler

- Hukukî işlemler de bir hakkın kaybedilmesi sonucuna yol açabilir.
- İki taraflar hukukî işlemler, bir tarafın hak kazanmasına yol açarken diğer tarafın hakkı kaybetmesi sonucunu doğururlar.
- *Örneğin, bir alım-satım sözleşmesinde, satıcı malı alıcıya teslim ettiğinde, mülkiyet hakkını kaybederken, alıcı mülkiyet hakkını kazanır.*

Hakların Kazanılmasında ve Kullanılmasında İyi Niyet

- Türk Medeni Kanunu'nda iki ayrı iyi niyet kuralına yer verilmektedir. Gerçekten de TMK. m. 2/1'e göre, "Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır".
- Aynı Kanununun 3. maddesine göre ise "Kanunun iyi niyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyi niyetin varlığıdır. / Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyi niyet iddiasında bulunamaz".
- Burada görüldüğü üzere, her iki hüküm de iyi niyetten söz etmektedir.
- Ancak 2. maddede düzenlenen iyi niyet, hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesindeki iyi niyet, günümüzdeki kullanımı ile dürüstlük kuralı; 3. maddedeki iyi niyet ise hakların kazanılması açısından önemli olan iyi niyettir.
- Hal böyle olunca, hakların kazanılmasındaki iyi niyete "iyi niyet"; hakların kullanılmasındaki ve borçların yerine getirilmesinde iyi niyete ise "dürüstlük kuralı" denilmektedir.

SÜBJEKTİF İYİ NİYET

İYİ NİYET (HAKLARIN KAZANILMASINDA)

İyi Niyet

- Türk Medeni Kanununun 3. maddesinde iyi niyetten söz edilmekle birlikte, iyi niyet kavramının tanımına yer verilmemiştir.
- Ancak, aynı kanunun 1024. maddesinde kötü niyetli kişi tanımlanmıştır. Bu hükmün birinci fıkrasına göre, “Bir aynî hak yolsuz olarak tescil edilmiş ise bunu bilen veya bilmesi gereken üçüncü kişi bu tescile dayanamaz”. Bu hükümden anlaşılacağı üzere, bir durumu bilen veya bilmesi gereken kişi kötü niyetlidir, yani iyiniyetli değildir.
- Anılan hükümden hareketle iyi niyetin tanımını çıkarmak mümkündür. İyi niyet, bir hakkın kazanılmasına engel olan hukukî bir eksikliği bilinmemesi veya bilinmesinin gerekmemesidir.
- Diğer bir ifadeyle iyi niyet, bir hakkın doğumuna engel olan bir durumun olaydaki varlığı veya gerekli unsurlardan birinin yokluğu hakkındaki mazur görülebilir bir bilgisizlik veya yanlış bilgidir.

İyi Niyetin Unsurları

- Yukarıda yapılan tanımlamadan yola çıkarak iyi niyetin unsurları; “bilgisizlik veya yanlış bilgi” ve “bilgisizliğin mazur görülebilmesi” şeklinde sıralanabilir.
- **Bilgisizlik Veya Yanlış Bilgi** : İyiniyetten söz edebilmek için öncelikle, bir hakkın doğumuna veya sonuçlarını meydana getirmesine engel olan bir durumun varlığı hakkında bilgisizlik veya yanlış bilginin olması gerekir. Örneğin, satın alınan malın çalıntı olduğunun bilinmemesi, evlendiği kişinin evli olduğunun bilinmemesi gibi.
- **Bilgisizliğin Mazur Görülebilmesi** : Bir kimsenin iyi niyetinden söz edebilmek için bilgisizliğin veya sahip olduğu yanlış bilginin normal olması yani mazur görülebilir olması gerekir. Bazı durumlardan “kanundan dolayı bilme yükümlülüğü” vardır. Kişinin iyi niyetinden söz edebilmek için bu bilme yükümlülüğüne aykırı davranmaması gerekir. Kanundan dolayı ilan edilmesi gereken konularda ve açıklık ilkesine bağlı olarak tutulan sicillerde kanundan dolayı bilme yükümlülüğü söz konusudur. Örneğin, tapu siciline kayıtlı olan bir durumun bilinmediği ileri sürülemez. Böyle bir tescile rağmen bilgisizlik veya yanlış bilgi mazur görülemez. Bazı durumlarda da, “durumun gereği olan bilme yükümlülüğü” söz konusudur. “...durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyi niyet iddiasında bulunamaz” (TMK. m. 3). Yani, bilgisizlik veya yanlış bilginin mazur görülebilmesi için kişinin kendisinden beklenen özeni göstermiş olması gerekir.

İyi Niyetin İspatı

- TMK. m. 3/1'e göre, "Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır".
- Kanun koyucu, iyiniyet aranan hallerde asıl olan onun varlığıdır demek suretiyle, onun varlığının değil, yokluğunun ispat edilmesi gerektiğini belirtmektedir.
- Yani burada bir iyiniyet karinesi mevcuttur. Aksini iddia eden onu ispatlamak zorundadır.
- Ancak iyiniyet iddiasında bulunan kimsenin de gerekli özeni göstermiş olması gerekir. Gereken özeni göstermeyen kimse iyiniyetini ileri süremez.

İyi Niyetin Sonuçları

- Bazı durumlarda ve özellikle bazı hakların edinilmesinde iyiniyet korunmaktadır.
- Eşya hukukunda iyiniyetin korunması:İyiniyetin korunduğu hallere medeni hukukun bütün dallarında, özellikle eşya hukukunda rastlamak mümkündür. Gerçekten de, MK. m. 988'e göre, "Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı ayni hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur". Bu hükme göre, sahibinin elinden rızası ile çıkan bir malın iyiniyetle kazanılması mümkündür. Taşınırlarda ve taşınmazlarda zamanaşımı yoluyla ayni hak kazanımlarında da iyiniyet aranmaktadır.
- Aile hukukunda iyiniyetin korunması:İyiniyetin aile hukukunda da korunduğu durumlar vardır. Örneğin, TMK. m. 147/III'e göre, "Evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona ermişse ve ikinci evlenmede diğer eş iyiniyetli ise bu evlenmenin butlanına karar verilemez". Türk Medeni Kanununda tek evlilik kabul edildiği için, ikinci evliliğin yapıldığı sırada eşlerden birinin halen bir başkasıyla evli olması durumunda bu evlilik mutlak butlanla sakattır.

OBJEKTİF İYİ NİYET

DÜRÜSTLÜK KURALI

(HAKLARIN KULLANILMASINDA)

Dürüstlük Kuralı

- TMK. m. 2/1'e göre, "Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır". Burada, bir hakkı kullanırken veya bir borcu yerine getirirken nasıl hareket edilmesi gerektiği genel olarak belirtilmektedir. Yani kişi haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken toplum içindeki makul, orta zekâlı bir kimsenin davrandığı gibi davranması gerekmektedir.
- Örneğin, mülkiyet hakkına sahip olan bir kimse, bu hakkının yasanın çizdiği sınırlar dâhilinde kullanmak zorundadır. Komşularını rahatsız edecek gürültü yapamaz. Aynı şekilde, borcu olan bir kimsenin borcunu ödemek için gece yarısı alacaklının evine gitmesi dürüstlük kurallarına aykırıdır.
- Buradan da anlaşılacağı üzere, dürüstlük kuralından kasıt, "normal ve makul" bir insan davranışıdır. Kişi haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken, "makul ve orta zekâlı" kişilerin davranışı biçimine uyması gerekir.

Dürüstlük Kuralının Uygulama Alanı

- Yukarıda belirtildiği üzere, dürüstlük kuralları genel olarak hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesinde kullanılmaktadır.
- Ancak bu ilke aynı zamanda, kanunların yorumlanmasında, hukukî işlemlerin yapılması, yorumlanması, tamamlanması, başka işlemlere dönüştürülmesi ve yine şartlara uyarlanmasında da kullanılmaktadır.
- Hukuk kuralları, genel ve soyut niteliktedir. Hâkim bu kuralları somut olaylara uygularken ve kendisine takdir hakkı tanınan durumlarda doğruluk ve dürüstlük ilkelerinden yararlanmaktadır.
- Örneğin, hâkim velayet hakkının kime bırakılacağını takdir ederken doğruluk ve güven ilkelerinden yararlanacaktır. Hukukî işlemlerin kurulması sırasında da doğruluk ve dürüstlük kuralları uygulama alanı bulmaktadır. Taraflar sözleşme görüşmeleri sırasında, birbirlerine karşı bilgi vermek, yanılan tarafı uyarmak, daha doğrusu doğruluk ve dürüstlük kurallarına uymak zorundadırlar. Bu ilkeye aykırı hareket eden taraf, diğer tarafın zararlarını karşılamak zorundadır. Kurulan sözleşmenin yorumlanmasında, boşlukların doldurulmasında ve sözleşmenin yeni şartlara uyarlanmasında da dürüstlük kuralları önem arz etmektedir..

Hakkın Kötüye Kullanılması

- Bir hakkın amaçlarına ve dürüstlük kurallarına aykırı olarak kullanılmasına hakkın kötüye kullanılması denilmektedir.
- Gerçekten de, TMK m. 2/II'ye göre, “Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz”.
- Bir hakkın kötüye kullanılmasından söz edebilmek için;
 1. Öncelikle bir hakkın bulunması gerekmektedir. Hakkın olmadığı yerde kötüye kullanılması da olmaz.
 2. İkinci olarak, hakkın açıkça doğruluk ve dürüstlük kurallarına aykırı kullanılması gerekir. Hakkın sırf başkasına zarar vermek kastıyla kullanılması, hakkın kullanılmasının sahibine sağladığı menfaat ile başkasına verdiği zarar arasında açık bir dengesizliğin olması hallerinde hak kötüye kullanılmış sayılır. Örneğin, bir kişinin başkasının manzarasını kapatmak için bahçesinin önüne yüksek duvar örmesinde hakkın kötüye kullanılması vardır.
 3. Son olarak, bir hakkın kullanılması başkasına zarar vermeli veya zarar tehlikesi yaratmalıdır. Burada hakkı kullananın zarar verme kastının olup olmaması önemli değildir.
- Hakkın kötüye kullanılması durumunda, hukuk düzeni bu hakkı himaye etmez. Diğer bir ifadeyle, hakkı kötüye kullananın hakka dayanan talepleri dikkate alınmaz. Hakkın kötüye kullanılmasından zarar gören kişiye dava hakkı tanınır.

**Ders Sonu
İYİ HAFTALAR!**

